

Σωματική έκφραση, πολιτισμός και εκπαίδευση

Ενότητα 1: Παρουσίαση του μαθήματος

Βασιλική Ρήγα

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.

Σκοποί μαθήματος

-
- Να εξοικειωθείτε με το νέο επιστημονικό κλάδο «**Πολιτισμικές Σπουδές του Σώματος**» (αγγλικά *body culture/ physical culture*, γαλλικά *culture physique*, γερμανικά *Körperkultur*, δανικά *kropskultur*), ο οποίος διερευνά τον πολιτισμό και την κοινωνία με βάση τις σωματικές πρακτικές των ανθρώπων στις διάφορες κοινωνίες και εποχές
 - Να αντιληφθείτε πώς το σώμα σχετίζεται με τις κοινωνικές δομές, την ιστορία, τις διαδικασίες αγωγής και εκπαίδευσης και τον πολιτισμό γενικότερα

Περιεχόμενα μαθήματος

Το περιεχόμενο του μαθήματος θα επικεντρωθεί στην πολιτισμική σημασιολόγηση του σώματος, στη σύνδεσή του με τις πρακτικές μιας κοινωνίας, και κυρίως αυτές της εκπαίδευσης, την πολιτιστική δράση (υλικά και πνευματικά έργα), τις αξίες και τις αγωνίες ενός πολιτισμού.

-
1. Παρουσίαση του μαθήματος
 2. Το αντικείμενο μελέτης των «Πολιτισμικών Σπουδών του Σώματος»
 3. Η ιστορία του σώματος στη Δύση
 4. Η έννοια του σώματος-συνοπτική αναδρομή των βασικών φιλοσοφικών προσεγγίσεων του σώματος μέχρι το σύγχρονο ρεύμα της «σωματικότητας»
 5. Το σώμα ως αποτέλεσμα της διαδικασίας εκπολιτισμού σύμφωνα με τον N. Elias
 6. Το σώμα ως μια ζωντανή βιωματική διαδικασία που επηρεάζει και διαμορφώνει τις κοινωνικο-πολιτισμικές διαδικασίες σύμφωνα με τον M. Merleau-Ponty
 7. Το σώμα ως τόπος λειτουργίας των σύγχρονων μορφών γνώσης-εξουσίας σύμφωνα με τον M. Foucault
 8. Το σώμα ως κοινωνική-ταξική κατασκευή και ως πεδίο παραγωγής και αναπαραγωγής των κοινωνικών και ταξικών ανισοτήτων σύμφωνα με τον P. Bourdieu
 9. Η ανάπτυξη νέων μορφών σωματοποίησης στο πλαίσιο του κυβερνοχώρου
 10. Οι πρακτικές ελέγχου του σώματος των μαθητών στη σύγχρονη εκπαίδευση

2. Το αντικείμενο μελέτης των ΠΣΣ

Το σώμα βρίσκεται στο επίκεντρο ποικίλων διαφορετικών και αντιφατικών μεταξύ τους σκέψεων και θεωρήσεων και διαρκώς ανακατασκευάζεται:

- Γνώριμο – Ξένο
- Φυσικό – Κοινωνικά κατασκευασμένο
- Ύλη – Πνευματικότητα
- Ολότητα – Μέλη, μεμονωμένες λειτουργίες
- Μας ανήκει – Δεν μας ανήκει
- Το ελέγχουμε – το ελέγχουν
- Φθορά – Αφθαρσία
- Περιορισμός - Δυνατότητα
- Έχει όρια τα οποία ανατρέπονται από την επιστήμη
- Στατικό – μεταβαλλόμενο
- Δεδομένο – Ασαφή

2. Το αντικείμενο μελέτης των ΠΣΣ

-
- Περιγράφουν και συγκρίνουν τις διάφορες σωματικές πρακτικές στο ευρύτερο πλαίσιο του πολιτισμού και της κοινωνίας
 - Αναλύουν τον πολιτισμό και την κοινωνία με βάση τη σωματική πρακτική των ανθρώπων
 - Φυσική αγωγή (πρακτική) \neq ΠΣΣ (αντικείμενο θεωρητικής ανάλυσης)
 - Λαϊκός πολιτισμός, πανηγύρι, χορός, παιγνιώδεις δραστηριότητες, παιχνίδι, υπαίθριες δραστηριότητες, καρναβάλι, λαϊκός αθλητισμός, παραδοσιακοί εορτασμοί, γυμνισμός, ρυθμική-εκφραστική γυμναστική, γιόγκα, body building, σεξουαλικότητα, μόδα, διακόσμηση των σωμάτων, ιατρική, εργασία...
 - Τριαδική αντίθεση:
 1. ο αθλητισμός για το επίτευγμα \rightarrow αγορά
 2. ο μαζικός αθλητισμός \rightarrow κράτος
 3. οι γιορτές-ο χορός-τα παιχνίδια \rightarrow κοινωνία

3. Η ιστορία του σώματος στη Δύση

Το σώμα έχει ιστορία: συμπεριφέρεται με καινούργιους τρόπους σε συγκεκριμένες ιστορικές στιγμές

-
- η εξέλιξη
 - το γυναικείο σώμα
 - οι μεταμορφώσεις του σώματος
 - το «άνοιγμα» του σώματος

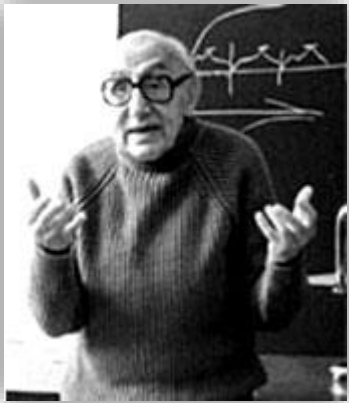
4. Η έννοια του σώματος

Φιλοσοφικές προσεγγίσεις

-
- Περιορισμός - Δυνατότητα
 - «Έχω» ένα σώμα - «Είμαι» ένα σώμα - «Κάνω» ένα σώμα
 - Ερμηνευτική και ετυμολογική ανάλυση
 - Η δυϊστική αντίληψη του ανθρώπινου «είναι»
 - Όμηρος, Πλάτωνας, Αριστοτέλης, Καρτέσιος, Σπινόζα, Μαλεμπράνς, Λάιμπνιτς, Λοκ, Ρουσσώ, Μαιν ντε Μπιράν, Χέγκελ, Νίτσε, Μπερζόν, Σαρτρ
 - Η κληρονομιά της φιλοσοφικής ανάλυσης του σώματος (βίωμα, ταυτότητα, ιδιαιτερότητα του εγώ, συνείδηση του προσωπικού μας σώματος, εμπειρία του σώματος, εικόνα του σώματος, σωματικές μέθοδοι...)
 - Το κίνημα της σωματικότητας

5. Το σώμα ως αποτέλεσμα της διαδικασίας εκπολιτισμού (N. Elias)

Lecturing in Amsterdam, 1981
Photograph by Bart Jonker

- Διαδικασία εκπολιτισμού (civilisation process)
- Η πρώτη κοινωνιολογία με το σώμα και τη σωματική πρακτική στο κέντρο της
- Έλεγχος των λειτουργιών, της εμφάνισης, της στάσης του σώματος από το Μεσαίωνα μέχρι σήμερα (κοινωνική διαπαιδαγώγηση)
- Βία, σεξουαλική συμπεριφορά, σωματικές λειτουργίες, τρόποι καλής συμπεριφοράς, μορφές ομιλίας, ντροπή, αποστροφή, μονομαχία...
- Κοινωνιολογία του αθλητισμού (ποδοσφαίρου)

6. Το σώμα ως μια ζωντανή βιωματική διαδικασία που επηρεάζει και διαμορφώνει τις κοινωνικο-πολιτισμικές διαδικασίες (M. Merleau-Ponty)

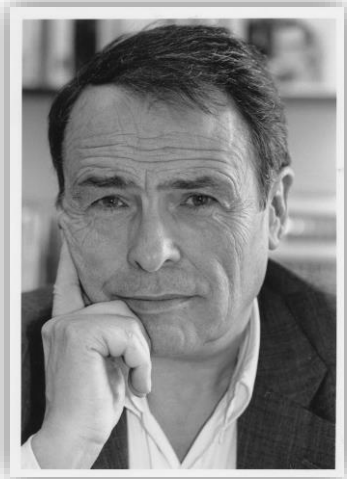
- Το σώμα στο κέντρο της ανθρώπινης ύπαρξης
- Η φαινομενολογία του σώματος (του βιωμένου σώματος - the lived-body), η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο το σώμα συμμετέχει στη συγκρότηση των κοινωνικών σχέσεων
- Μέσω του σώματος βιώνουμε, συλλέγουμε εμπειρίες και γνώσεις, αντιλαμβανόμαστε και δεχόμαστε πληροφορίες από τον έξω κόσμο και τους προσδίδουμε σημασίες
- Ο πολιτισμός δεν εδρεύει μόνο σε αντικείμενα και αναπαραστάσεις αλλά και σε σωματικές διαδικασίες αντίληψης

7. Το σώμα ως τόπος λειτουργίας των σύγχρονων μορφών γνώσης-εξουσίας (M. Foucault)

- Η έννοια της εξουσίας (κυριαρχική - πειθαρχική)
- Η επιτήρηση του σώματος - Το πειθαρχημένο σώμα (εργοστάσια, σχολεία, νοσοκομεία, φυλακές, στρατός, χώροι εργασίας, οικογένεια)
- Οι πρακτικές της δίαιτας, της πειθαρχίας, της εκπαίδευσης, του ελέγχου και της εκμάθησης των κοινωνικά αποδεκτών κανόνων συμπεριφοράς προσδιορίζουν το πλαίσιο του «Πανοπτισμού»
- Το σώμα είναι το αποτέλεσμα των εξουσιαστικών λόγων και μηχανισμών που το κατασκευάζουν προσδιορίζοντάς το και αποδίδοντάς του παράλληλα τη μορφή την οποία θα έχει

8. Το σώμα ως κοινωνική-ταξική κατασκευή και ως πεδίο παραγωγής και αναπαραγωγής των κοινωνικών και ταξικών ανισοτήτων (P. Bourdieu)

- Το σώμα αναπαράγει ευρύτερες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες και επηρεάζει την τοποθέτηση των ατόμων στην κοινωνική ιεραρχία
- Η θέση την οποία έχει ένα άτομο στην κοινωνία προσδιορίζει και τη σχέση που, ως μέλος της συγκεκριμένης ταξικής ομάδας, θα αναπτύξει με το σώμα του

9. Η ανάπτυξη νέων μορφών σωματοποίησης στο πλαίσιο του κυβερνοχώρου

10. Οι πρακτικές ελέγχου του σώματος των μαθητών στη σύγχρονη εκπαίδευση

- Η σχέση μεταξύ μελών της ομάδας και του προσωπικού κόσμου του κάθε μέλους αυτής της ομάδας
- Καινούργιες εκπαιδευτικές πρακτικές (εμπειρία και δράση του υποκειμένου, σχέσεις μέσα στην ομάδα)
- Υπέρβαση του δυϊσμού;

10. Οι πρακτικές ελέγχου του σώματος των μαθητών στη σύγχρονη εκπαίδευση

- Από τις φασκίες... στην ποδιά... στο μπλου τζιν
- Οι παιδαγωγικές πρακτικές προσπάθησαν να καταπολεμήσουν τη ζωϊκότητα
- Η φροντίδα των παιδιών στον πολιτισμό μας είναι αδιάκοπη και επιμελημένη
- Έλεγχος του σώματος, των λειτουργιών του, των κινήσεων, των στάσεων, της συμπεριφοράς, των συναισθημάτων
- Μέσω της πειθάρχησης και της οργάνωσης των σωμάτων, ο νους επανεκπαιδεύεται
- Ο νέος τρόπος θέασης της παιδικής ηλικίας ως εν δυνάμει προβληματική
- Τα μοντέλα γραφικής απεικόνισης της ανάπτυξης (χαρακτηριστικά φυσιολογικού πληθυσμού)

Μέθοδος διδασκαλίας

- Παρουσιάσεις
 - Ανοιχτή συζήτηση:
 - σχετική βιβλιογραφία
 - προσωπικές εμπειρίες
 - Χρήση πολυμέσων με εικόνες και ήχο
 - Χρήση εποπτικού υλικού (πολιτιστικά έργα από διαφορετικούς πολιτισμούς)
 - Διανομή έντυπου και ηλεκτρονικού υλικού
 - Βιωματικές δραστηριότητες
-
-

Τρόπος αξιολόγησης

Εβδομάδα	ΤΙ	ΠΟΙΟΣ
3 ^η	Αναστοχαστικές ερωτήσεις μετά τη μελέτη του επιστημονικού άρθρου (μισή σελίδα)	Λέσχες ανάγνωσης επιστημονικών άρθρων
4 ^η	Αναστοχαστικές ερωτήσεις μετά τη μελέτη του επιστημονικού άρθρου (1 σελίδα)	Λέσχες ανάγνωσης επιστημονικών άρθρων
5 ^η	Αναστοχαστικές ερωτήσεις μετά τη μελέτη του επιστημονικού άρθρου (1 σελίδα)	Λέσχες ανάγνωσης επιστημονικών άρθρων
6 ^η	Αναστοχαστικές ερωτήσεις μετά τη μελέτη του επιστημονικού άρθρου (2 σελίδες)	Λέσχες ανάγνωσης επιστημονικών άρθρων
7 ^η	Αναστοχαστικές ερωτήσεις μετά τη μελέτη του επιστημονικού άρθρου (2 σελίδες)	Λέσχες ανάγνωσης επιστημονικών άρθρων
8 ^η	Περίληψη ενός επιστημονικού άρθρου με χρήση τεχνητής νοημοσύνης (200 + 200 λέξεις) - διόρθωση	Ατομικό
9 ^η	Περίληψη ενός επιστημονικού άρθρου επιστημονικού άρθρου (300 λέξεις)	Ατομικό
10 ^η	Αναστοχαστικές ερωτήσεις μετά τη μελέτη του επιστημονικού άρθρου (1 σελίδα)	Ατομικό
11 ^η	Αναστοχαστικές ερωτήσεις μετά την παρακολούθηση μιας παράστασης, ενός δρώμενου, μιας συναυλίας ή κάποιου άλλου πολιτιστικού γεγονότος	Ατομικό
12 ^η	Αναστοχαστικές ερωτήσεις μετά την παρακολούθηση μιας παράστασης, ενός δρώμενου, μιας συναυλίας ή κάποιου άλλου πολιτιστικού γεγονότος	Ατομικό

Παράλληλα κείμενα προς μελέτη

1. Eichberg, H. (2007). *How to Study Body Culture: Observing Human Practice*. Published on the Internet,
www.idrottsforum.org/articles/eichberg/eichberg070606.html
2. Eichberg, H. (2009). Body Culture. *Physical Culture and Sport Studies and Research*, XLVI, 79-98.
3. http://en.wikipedia.org/wiki/Body_culture_studies

Σχετικά Επιστημονικά Περιοδικά

1. **Body & Society** <https://journals.sagepub.com/home/bod>
2. **Theory, Culture & Society** <https://journals.sagepub.com/home/tcs>
3. **Physical Culture and Sport. Studies and Research**
[https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals\\$002fpcssr\\$002fpcssr-overview.xml](https://content.sciendo.com/configurable/contentpage/journals$002fpcssr$002fpcssr-overview.xml)
4. **Games and Culture** <https://journals.sagepub.com/home/gac>
5. **Mind, Culture, and Activity** <https://www.tandfonline.com/toc/hmca20/current>
6. **Sport in Society** <https://www.tandfonline.com/toc/fcss20/current>
7. Portal **Scimago Journal & Country Rank**
<https://www.scimagojr.com/journalrank.php?category=3316&type=j> στο οποίο μπορείτε να βρείτε εκατοντάδες επιστημονικά περιοδικά στον τομέα που σας ενδιαφέρει

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Bourdieu, P. (2002). Η Διάκριση: Κοινωνική κριτική της καλαισθητικής κρίσης. Αθήνα: Πατάκη.
- Brohm, J.M. (Ed.) (2001). Quel corps? Textes rassemblés. Paris: Éditions de la passion.
- Butler, J. (2009). Αναταραχή φύλου. Ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Comar, P. (1993). Les images du corps. Gallimard.
- Csordas, T.J. (Ed.) (1990). Embodiment and Experience: The Existential Ground of Culture and Self. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cyrulnik, B. (1995). Η γέννηση του νοήματος. Αθήνα: Κάτοπτρο.
- Dietrich, K. (Ed.) (2002). Socialisation and the Social Change in Movement Culture and Sport. Copenhagen: Institute of Exercise and Sport Sciences, University of Copenhagen.
- Dietrich, K. (Ed.) (2001). How Societies Create Movement Culture and Sport. Copenhagen: Institute of Exercise and Sport Sciences, University of Copenhagen.
- Eichberg, H. (1998). Body Cultures. Essays on Sport, Space and Identity. London: Routledge.
- Eichberg, H. (2010). Bodily Democracy. Towards a Philosophy of Sport for All. London: Routledge.
- Elias, N., & Dunning, E. (1986). The Quest for Excitement. Sport and Leisure in the Civilizing Process. Oxford: Blackwell.
- Elias, N.S. (1997a). Η εξέλιξη του πολιτισμού. Τόμος Α': Ήθη και κοινωνική συμπεριφορά στη νεότερη Ευρώπη. Αθήνα: Νεφέλη.
- Elias, N.S. (1997b). Η εξέλιξη του πολιτισμού. Τόμος Β': Κοινωνιογενετικές και ψυχογενετικές έρευνες. Αθήνα: Νεφέλη.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Elias, N.S., & Dunning, E. (1998). Αθλητισμός και ελεύθερος χρόνος στην εξέλιξη του πολιτισμού. Αθήνα: Δρομέας.
- Foucault, M. (1978). Ιστορία της σεξουαλικότητας. Τόμος 1: Η δίψα της γνώσης. Αθήνα: Ράππα.
- Foucault, M. (1989). Επιτήρηση και Τιμωρία. Αθήνα: Ράππα.
- Foucault, M. (1989). Ιστορία της σεξουαλικότητας. Τόμος 2: Η χρήση των απολαύσεων. Αθήνα: Ράππα.
- Foucault, M. (1993). Ιστορία της σεξουαλικότητας. Τόμος 3: Η μέριμνα για τον εαυτό μας. Αθήνα: Ράππα.
- Huisman, B., & Ribes, F. (1992). Les Philosophes et le Corps. Paris: Dunod.
- Journal Body & Society <http://bod.sagepub.com/>
- Journal Theory, Culture & Society <http://tcs.sagepub.com/>
- Leseth, A.B. (2004). Culture of Movement. Walkers, Workers and Fitness Performers in Dar Es Salaam. Oslo: Norwegian University of Sport and Physical Education.
- Mauss, M. (1934). Les techniques du corps. Journal de Psychologie, 32 (3-4). Reprinted in Mauss, Sociologie et anthropologie, 1936, Paris: PUF
- Mauss, M. (2004). Κοινωνιολογία και ανθρωπολογία. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.
- Merleau-Ponty, M. (1945). Phénoménologie de la perception. Paris: Gallimard.
- Merleau-Ponty, M. (1964). Le visible et le invisible, texte tablie par C. LEFORT. Paris: Gallimard.
- Thomas, H. (1995). The first humans. The search for our origins. London: Gallimard.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

-
- Vigarello, G. (1978). *Le corps redressé. Histoire d'un pouvoir pédagogique*. Paris: Pierre Delarge.
 - Vigarello, G. (1988). *Une histoire culturelle du sport. Techniques d'hier et aujourd'hui*. Paris: R. Lafont & Revue EPS.
 - Vigarello, G. (2000). *Το καθαρό και το βρόμικο. Η σωματική υγιεινή από τον Μεσαίωνα ως σήμερα*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
 - Weiss, G., & Haber, F. (Eds.) (1999). *Perspectives on Embodiment. The Intersections of Nature and Culture*. London: Routledge.
 - Αλεξιάς, Γ. (2006). *Κοινωνιολογία του Σώματος: Από τον «άνθρωπο του Νεότερνταλ» στον «Εξολοθρευτή»*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
 - Αρώνη, Α. (2008). *Κοινωνικές αναπαραστάσεις, πρακτικές και χρήσεις του σώματος*. Διδακτορική Διατριβή. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ψυχολογίας.
 - Βρετανικό Μουσείο Φυσικής Ιστορίας (2001). *Η θέση του ανθρώπου στην εξέλιξη*. Αθήνα: Αρσενίδα.
 - Μακρυνιώτη, Δ. (επιμ.) (2004). *Τα όρια του σώματος. Διεπιστημονικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: νήσος.
 - Μπλάν, Μ. (1995). *Οι κληρονόμοι του Δαρβίνου. Η εξέλιξη σε μετάλλαξη*. Αθήνα: Στάχυ.
 - Παναγιωτίδου, Α. (2010). *Η κοινωνική διάσταση του σώματος στο διαδίκτυο. Το δυνητικοποιημένο σώμα στην περίπτωση του cybersex με τη χρήση chat επικοινωνίας*. Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ψυχολογίας.
 - Πουρκός, Μ. (εισ., επιμ.) (2008). *Ενσώματος Νους, Πλαισιοθετημένη Γνώση και Εκπαίδευση: Προσεγγίζοντας την ποιητική και τον πολιτισμό του σκεπτόμενου σώματος*. Αθήνα: Gutenberg.